

Doç. Dr. Okan Cem ÇIRAKOĞLU ile Edebiyat ve Psikoloji Üzerine...

Söyleşi: Fatma YAŞIN TEKİZOĞLU, Sezin BAŞBUĞ

Doç. Dr. Okan Cem ÇIRAKOĞLU kimdir?

Başkent Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü'nde öğretim üyeliğini sürdürmekte olan Doç. Dr. Okan Cem Çırakoğlu, 1996 yılında ODTÜ Psikoloji Bölümü'nden mezun olduktan sonra, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde Klinik Psikoloji Yüksek Lisans eğitimini ve sonrasında aynı üniversitede Psikolojik Danışma ve Rehberlik Doktora eğitimini tamamlamıştır. Başkent Üniversitesi Kriz ve Travma Araştırmaları Laboratuvarı'nın (KRIZTAL) koordinatörlüğü görevini sürdürmektedir. Başkent Üniversitesi Eğitim ve Danışmanlık Hizmetleri Merkezi ve Barolar Birliği işbirliğiyle düzenlenen Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Eğitim Programı'nda da dersler yürütmektedir. Akademik çalışmalarında sosyal psikiyatri, psikolojik bozuklukların algısı, ergenlik dönemi problemleri, sınav kaygısı, stres ve sağlık psikolojisi konularına ilgi duymaktadır. Ayrıca son yıllarda sığınmacı, mülteci ve göçmenler ile ilgili çalışmalara odaklanmış ve bu konuda çok sayıda seminer vermiştir. Akademik çalışmalarının yanı sıra edebiyata ve özellikle de öykülere ilgi duymaktadır. Vefa Fıslı (2010, eşi Işıl Çırakoğlu ile birlikte), 3+1 (2011), İz Aşıkları (2011) ve Cennet Bahçesi (2012) başlıklı öyküleri Tuti Edebiyat Dergisi'nde yayımlanan Doç. Dr. Okan Cem Çırakoğlu'nun öykülerini bir araya getirdiği kitabı ATLAS ise 2011 yılının Kasım ayında yayımlanmıştır.

Doç. Dr. Okan Cem ÇIRAKOĞLU ile Edebiyat ve Psikoloji Üzerine...

NESNE: 2011 yılında Atlas isimli öykü kitabınızın yayınlandığını biliyoruz.

Öyküler yazdığınızı ve yazmaya da devam ettiğinizi biliyoruz. Peki, sizi yazmaya başlamaya iten motivasyon neydi, nasıl başladınız?

Okan Cem ÇIRAKOĞLU: Sıkıldım... Neden sıkıldığımı sorarsanız, yanıtını veremeyebilirim. Ama ilk öykümü lisans öğrencisiyken, yüzüncü yılda, evin balkonunda bir öğleden sonra güneş vururken yazdığımı hatırlıyorum. Yazmaya başlama nedenim sıkılmış olmamdı, neden sıkıldığımı bilmeksizin... Çoğu zaman tıpkı hamile bir kadın gibi hissetmişimdir kendimi... Hep doğurup doğurup doğru şeyi doğurmadığımı düşündüğüm olmuştur zaman zaman. İşin aslı hala da öyle düşünüyorum.

NESNE: Öykü yazmaya üniversite döneminde başladığınızı ifade ettiniz.

Öncesinde hiç yazmıyor muydunuz?

Okan Cem ÇIRAKOĞLU: Öncesinde okudum, yazmadım. Ufak tefek şiir denemeleri yaptım ama onlara şiir demek ne kadar doğru bilmiyorum. Herkes eline kalemi almıştır ya... Tıpkı onun gibi ara sıra şiir yazma denemelerim hala da olur.

Açıkçası yazmak ile okumanın birbirinden ayrışabileceğini düşünemeyenlerdenim. Okudukça iki düşünce zihnimi meşgul etmiştir her defasında: Orada olma fikri ve bende böyle bir şey yaratmalıyım düşüncesi. Yazmak ve yaratma cesaretinin olması bana çok büyüdü ve saygıdeğer gelmiştir her zaman. Robinson'u ne zaman okusam bir daha okuma isteği oluşur içimde. Çünkü orada olmayı düşünmek, hissetmek hatta deneyimlemek... Yeni bir dünya yaratma fikri, cesaretinin yanında ayrı bileşenlerin bir kurgu ile bütünleştirilmesi oldukça heyecan verici diyebilirim.

NESNE: Yaratma isteğinden söz ettiniz... Psikolojiyi de işin içine katarsak, yazmanın dünyaya kendinizden bir şeyler bırakmak anlamına geldiğini, bu motivasyonun da işin içinde olduğunu söyleyebilir miyiz o zaman?

Okan Cem ÇIRAKOĞLU: Varoluşçu psikolojide de sosyal psikolojide de insanın anlamlı bir hayat sürmesi ve dünyaya bir iz bırakarak gitmesi fikri hep konuşulur. Diğer bir ifadeyle, dünyaya kendimden bir şeyler bırakma fikri mutlaka vardır ama dünyaya birçok şey bırakabilirsin. Yarattığın kuramı bırakırsın, çizdiğin resmi bırakırsın, oyduğun ağacı bırakırsın, inşa ettiğin evi bırakırsın... Tüm bunların içerisinde, bana değerli gelen, değerli demeyeyim de benim için anlamlı olan şey yazılı şeyler yapmaktır. Bir kitabım olsun çok isterdim mesela. Bir kitap oldu, dağıtımına girmemesi gibi farklı nedenlerle çok okunmadı ya da farklı problemler... Ama bunun yerine dünyanın bildiği bir resim yapmayı mı isterdiniz diye sorsanız, hiç okunmamış olsaydı da bir kitap yazmış olmayı tercih ederdim, derim.

NESNE: Edebi eserlerin pek çoğunun odak noktasının insan olduğunu göz önüne aldığımızda, edebiyatın psikolojiden tamamen bağımsız olduğunu söylemek mümkün olmayacaktır. Psikolog olmanın yanı sıra aynı zamanda bir yazar olarak, edebiyat ve psikoloji arasındaki ilişkiyi nasıl tanımlarsınız?

Okan Cem ÇIRAKOĞLU: Zaman içinde psikoloji denen olgunun sınırını çizmekte zorluk çekiyoruz çünkü bilimsel bilginiz, dünyaya yaklaşımınız farklılaştıkça baktığınız her yerde iyi ya da kötü, kiminde daha az kiminde daha çok ama mutlaka psikolojiyi görüyorsunuz. Dünya üzerindeki doğal yaşamı, doğayı bir kenara koyarsan geri kalanın tamamı homo-sapiens ürünü. Dolayısıyla psikoloji de insan kültürünün ya da yaşantısının birer yansıması oluyor. Psikolog nereye bakmak istediğini ya da nereye hangi açıdan bakmak istediğine daha fazla kafa yoruyor. Edebiyat bir kurtuluş bir kaçış dünyası: Yaşamak istediğin dünyayı da anlatıyorsun,

eleştirmek istediğin dünyayı da anlatıyorsun. Yazarın dünyayı aktarıma ilişkin çok fazla ipucu vardır aslında yazdıklarında. Zaten güzel yanı da; diller değişse de edebiyat eseri karşı tarafta hep bir anlam buluyor. Klasikleri okuduğunda ya da ben okuduğum kitaplara bakıyorum, başka kültürlerde başka insanlar yazmış. Zihnimizin ne kadar evrensel işlediğini, ihtiyaçlarımızın ne kadar evrensel olduğunu da gösteriyor. Bence edebiyat sınırları da yıkan bir olgu. Ayrıca oldukça da paradoksal... İnsanların daha iyi yaşamak için daha çok şey yapıp daha sıkıntılı hayatlar sürdüğünü görüyoruz ya... Sanki edebiyat sıkıntısı olanların ortak diliymiş gibi... Dünyanın bir yerinde seninle ilgili senin gibi düşünen birileri var. Böyle düşünmek oldukça güzel... O bana bir mektup yazıyor ben ona bir mektup yazıyorum diye düşünürüm zaman zaman. Bunun içinde psikolojinin ayrıştırılması mümkün değil, ancak belirtmek istediğim: Sürekli psikolojik zihinli baktığımızda, edebiyat eserinin lezzetini yitirme olasılığımız da ortaya çıkıyor. Çünkü orada güzel bir dünya anlatılıyor. Bazen bunun motivasyonunu, çıktığı yeri, hizmet ettiği aracı -ki çoğunlukla delilsiz sorguluyoruz. Bu sorgulamaya girip oradaki dünyadan uzaklaşmak da var. Bir insan grubunu gözlemlediğimde, mesela çocuklara bakıyorum parklarda ya da köpeklere bakıyorum. Ya da işte şu anda arkamızdaki masada iki hanımefendi oturuyor. Onların yaşantıları içinde sana coşku veren bir şeyler hep çıkıyor karşına.. Ama bu coşku çok insani bir coşku, bilim yapma heyecanı daha farklı hissettirmiştir bana her zaman. Şimdi ikisini birlikte götürmek ne kadar doğrudur bilmiyorum ben bazen bir bilim insanı bazen okuyucu bazen bir yazar olmak istiyorum ama tüm bu özelliklerimin birbirinden etkilenmemesi, birbirinden beslenmemesi de çok mümkün değildir herhalde. Sonuçta, benim bilimsel üretimim de benim, bir roman okuyuşum da benim, bir şiir karalamaya çalışmam da benim ürünüm. Onları ayıramayız sanki ayırmamalıyız da... Hepsisi bütünün parçaları ve bütün parçaların toplamından her zaman daha fazlasıdır.

NESNE: İnsan davranışının altında yatan nedenleri araştıran bir akademisyen

olarak, böyle bir uzmanlık alanınızın olmasının öykü yazarlığınıza ne gibi

avantajlar sağladığını ya da dezavantajlar yarattığını bizimle paylaşır mısınız?

Okan Cem ÇIRAKOĞLU: Bu soruyu bana yazma uğraşımıyla ilişkilendirerek soran çok insan oluyor ama en başta ben kendime soruyorum dünyaya bakarken kendime yaptığım açıklamaların ne kadarının uğraştığım bu bilim alanından ne kadarının kişiliğimden ne kadarının kendi yaşantımdan geldiğini... Dürüst olmam gerekirse bu soruları net bir şekilde yanıtlamak çok zor benim için. Psikoloji eğitimi almadan önce dünyaya nasıl bakıyordum? Yaş ve deneyimler de birçok değişimi ve belki de

gelişimi beraberinde getiriveriyor. Ancak uzmanlık alanımın psikoloji hatta klinik psikoloji olmasının katkıları da zararları da çok da ayrıştırılabilir değil aslında. Çok saf bir duyguya bilimsel bir bakış açısı getirip, nedenine daha fazla kafa yormak acaba ne olduğunu ya da ne hissedildiğinden beni uzaklaştırıyor mudur bazen? Mesela bir kişi üzgün ve ben de üzgün birini tarif ediyorum diyelim. Acaba bu insan üzgün çünkü şundan demeye zorluyor mudur beni? Yoksa karşıya sadece üzümlüğünü geçiriyor olup da ötesine bakmasam, bu belki de beni daha fazla zorlardı. Bir insan bir şey hissediyorsa bir nedeni vardır gibi determinist bir bakış açım var. Bu bakış açısı beni, okuyucu da bunu bilsin demeye itiyor olabilir. Bu sırada belki iş o duygunun aktarımından çıkıp olayın kökenine gidiyordur. Bu bir avantaj mıdır dersiniz bazen avantaj bazen de gayet dezavantaj olabilir. Öyküden öyküye bunu kestirmek oldukça güç. Tek söyleyebileceğim şey, mümkün olduğunca psikoloji bilgimi arka planda bırakarak yazmaya çalıştığımıdır. Benim içselleştirdiğim şeyler mutlaka vardır. Örneğin, basit düzeyde bir öfke anlatacaksam bir haksızlığa uğramış olma fikrini bir yerde işliyorumdur. Bu benim içime sinmiş bir psikoloji bilgisidir. Diğer taraftan, öfke anlatıyorum, bir de gerekçesini anlatmalıyım şeklinde bir motivasyonum olmasın diye özen gösteriyorum. Psikoloji eğitimi bizi bir yandan çok geliştirdi bir yandan ise belki de kirletti. Dünyaya başka türlü, psikoloji penceresi dışından nasıl bakılırdı hatırlayamıyoruz bazen... Ama binlerce bilim içerisinde bir daha okusam yine psikoloji okurdum, yine bir şey yazacak olsam öyküler yazardım.

NESNE: Diğer taraftan da öykü yazarlığınızın diğer rollerinize (eş, baba, evlat, akademisyen, öğretmen, psikolog...) ne gibi etkileri olabilir?

Okan Cem ÇIRAKOĞLU: Son yıllarda post modernizm sonrası yaklaşımlarla, anlatma fikri ya da anlatma görünme, narasyon, narrative hikâyeler... Bir yandan bakınca her şey bir hikâye... Biz hikâyeleştiriyoruz... Kendimiz de kuruyoruz bazen. Örnek verecek olursam, sınıfa girip ders anlatıyorum, kendime bakıyorum sonra, çok soğuk çok didaktik bir şey anlatmışım; bazen ise bir bakıyorum güzel bir hikâye anlatmışım. Anlattığım aslında ders ama benim için ise bir hikâye... Gördüklerini hikâyeleştirebiliyor olma fikri güzel gelmiştir çoğu zaman bana. Çocukları çok haşın sevdiğim için pek yavaşmazlar bana ama onları heyecan yaratarak anlattığım hikâyelerle etrafımda toplayabiliyorum. Anlattığım hikâyelerin hepsini spontan yaratıyorum. Çünkü biliyorum ki onlara anlattığım hikâyenin mantığa ihtiyacı yok. Bir alıcısı bir de vericisi varsa, aynı dili konuşmaya başladıkları anda, konuşan bir sıgırcık kuşunun hiçbir önemi yok mesela. Bir sözcükten yola çıkarak kurduğum bir hikâyenin didaktikliğe, kurallara ya da sınırlamalara ihtiyacı olmuyor. Çocuk zihninde canlandırmaya başladığı anda ben onunla iletişim kurmaya başlamış

oluyorum. Bu tam anlamıyla bir katkıdır bence. Her şeyde bir hikâye var, etrafıma bakıp bir sürü şey görüyorum sonra onları unutuyorum tabi. Keşke bir yerlere yazsam dediğim o kadar şey var ki. Mesela gazete haberleri, bazen çok etkiliyor beni. Onu birine anlatırken de o hikayeyi zihnimde yeniden yazıyorum. Vücudunun çoğu bir cilt problemi nedeniyle kıllarla kaplı bir tane Çinli kız haberi hala duruyor cep telefonumda gösterebilirim. Uzun zaman önce fotokopisini çekmiştim. Kız diğerlerinden farklı görüldüğü için okula gittiğinde dışlanıyor ve bundan dolayı çok şikayetçi. Bu haberin kendisi boydan boya bir hikâye... Ben haberi okuduğumda onun arkasına bir dünya kuruyorum. Bu kız bunu nasıl fark etti, ailesi ne tepki gösterdi, okulda ne yaşıyor olabilir, onunla nasıl alay ediyor olabilirler, nasıl dışlanır, bununla benliğini nasıl kurar, nasıl baş eder? Bu benim için tam anlamıyla bir hikâye. Ama gerçeği tabi ki ne bilmiyorum. Çok önemli mi diye sorarsanız, o vücudunda garip bir deri dokusu olduğundan, şuradaki Suriyeli memleketinden geldiği için böyle, buradaki eşcinsel başka bir nedenle, adamın biri aksi olduğu için, kadının biri güzel olduğu için... Hepsinin arkasında farklı bir hikâye var. Evet tüm rollerimi etkilediğini, iyi katkılar yaptığını; kötü katkısının olmadığını düşünüyor ve buna inanıyorum. Düşündüm de.. Anneme hiç hikâye anlatmamışım ama belki bu röportajdan sonra evlat rolümle ona da anlatırım...

NESNE: O zaman öykü yazarlığınızın rollerinize katkısı mutlaka var... Peki, rollerinizin öykü yazarlığını nasıl katkıları olabilir?

Okan Cem ÇIRAKOĞLU: Rollerimin öykü yazarlığına katkısı dediğinizde... Her insan etrafında karikatür ya da hikâye diye nitelendirebileceği insanlar buluyordur ama ben kendimi çevremdeki insanlara göre biraz daha sosyal buluyorum. Daha rahat ilişkiler kurabilmeme bağlı olarak. Bu özellik bana bir sürü garip insanla da tanışma fırsatı veriyor. Buradaki “garip” sıfatını olumlu anlamda kullanıyorum. Diğer bir deyişle, sıra dışı diyebileceğimiz ya da herkesin pek görme şansının olmadığı insanlar... Onları bir yerlere aktarıyorum ve benim o insanlarla tanışabiliyor olmam, bana lütufmuş gibi geliyor. Rollerim var, bu sayede ailemle, tanıştığım insanlarla etkileşimim var. Bana o hikâye etme becerisini kazandıran insanlar bunlardır herhalde. Kuşkusuz tabiatla birçok ilginç canlı, olay ve olgular var ama insanlar kadar ilginç yok diye düşünüyorum. Öngörülemez, kestirilemez, tuhaf alışkanlıkları olan. Araba çalan arkadaşım vardı benim mesela. Çalıp gezip yerine bırakıyordu. Bu adamı tanıdığım için çok mutluyum. Adamın her şeyi hikâye bana kalırsa. Bu bir rolden kaynaklanıyorsa arkadaşlık gibi, evet tartışmasız katkıları var. Şimdi nerede ve ne yaptığını bilmiyorum ama başka biri daha vardı, adı Orhan, İzmir’de tartıcılık yapardı evsiz, ayakları rahatsızdı, çok beyefendi bir insandı. Ona

beni güldüren adam ismini koymuştum. Belki ölmüştür şimdi. İzmir’e gittiğimde 20 yıldır hala kordonda gezip onu arıyorum. O arkadaşla ben bir çift laf ettim zamanında, biraz oturdum, konuştum, bana birçok şey anlattı. Bu etkileşimlerimin kaynağı rollerim ve bu sayede hayatıma temas eden insanların varlığını ise bir ödül, hatta lütuf olarak görüyorum.

NESNE: Edebi eserlerin yazarın psikolojik durumundan etkilendiğini düşünüyor musunuz? Mesela, Atlas kitabınızdaki öykülerin sizden izler taşıdığını söyleyebilir miyiz?

Okan Cem ÇIRAKOĞLU: Benden ve deneyimlerimden izler taşıdığını söyleyebilirim. Kitabımı okuyanlar arasında en çok öğrencilerimden bu tür sorular gelmiştir. Özellikle insanlar okuduklarında, hocam oradakiler gerçek mi dediler. Ben de hepsine evet dedim, sabah bir genç kıızı denizde boğdum, öldüm öteki dünyaya gittim. Bunu sormak istediklerini düşünmüyorum tabi ki ama herhalde bir kurguyla karşılaştıklarında kurgu değildir ya da mutlaka olmuştur diye düşünebiliyorlar. Öykü kitabımın içindeki bazı öyküleri bana üzüntülerimin yazdığını biliyorum. Bazılarını da umutlarımın yazdığını biliyorum. Mesela açılış hikâyesini umutlarım yazdırdı ama kitabın sonlarına doğru balık tutan bir adamın hikâyesi var. Mercan’ın kısa hikâyesi. Orada balık tutan bir insanın hikâyesi anlatılıyor ama o hikâyenin aslı şudur: Rahmetli dedem Tunceli Ovacıkta banka müdürlüğü yaparken, 1950’lerin ortası, annem henüz çok küçükken, bir tane daha kıızı olmuş. Adı Mercan ve bir buçuk iki metre karın içinde bebeklik hastalanmış ve bir gecede hayatını kaybetmiş. Karın içinde bir tünel kazıp, bebeği alıp bir yere gömmüşler. Baharda anneannem mezarı aramış ama bulamamış doğal olarak. Şimdi Mercan Tunceli’de sıkça kullanılan bir isim ve sanırım bir de mercan suyu var, dağları var. Muhtemelen dedem de bundan etkilenecek Mercan ismini koymuş. Bu hikâye bana hep hüznü gelmiştir... Kayıp teyzem... Ama işte ben bunu Tunceli’deki bir hikâye olarak

geçiremiyorum zihnimden, balık tutan bir adamın -bir muhasebecinin belki- bunu düşünürken yaşadığı bir yaşantı orada kendini gösteriyor. Bu tam anlamıyla bir üzüntü de değil, içinde saygı da var. Birinin yaşantısını yaşatma isteği de var. Garip bir acı da var aslında... Bebeğin var sekiz-dokuz aylık, onu alıp götürüp gömüyorlar ve toptasan iki üç bin nüfusu olmayan bir yerde, yani her taşın yerinin belli olduğu bir yerde bebeğinin mezarını bulamıyorsun. Orada bir balık tutuyorsun, elindeki bir balık bir mercan. Bir sürü çağrışım yapıyor. Çok net ifade edemem bunu ama etkilenmemesi mümkün değil insanın. Filmlerin ya da video kayıtlarının yapılma amacı da etkilemek... Benim sesimde bir ton olmasa bu yaptığınız kayıt muhtemelen çok mekanik olurdu ya da yaptığınız transkripsiyonu okuyan biri muhtemelen size ne anlatmış bu adam diye sorabilecekti... Benim anlatmak istediğim şeyin sizde canlandığını biliyorum. Ama onu iki boyutlu bir düzlemde okuyor olsaydık buradaki bir sürü şeyi alamayacaktık. Hikâye yazma işi herhalde onu biraz da bu duyguya büründürmeye çalışma işidir diye düşünüyorum. Etkilenme olmalı; görmek de yetmiyor bazen, insan düşüncesine, duygusuna, yaratımına her zaman ihtiyacımız olacak.

NESNE: Birçok edebiyat ya da psikoloji etkinliğinde, edebi eserlerdeki karakterlerin duygu, düşünce ve davranışlarının tutarlılıklarının ve gerçek dünyaya benzerliklerinin tartışıldığını biliyoruz. Kurmaca olan bu eserlerdeki karakterlerin gerçek dünyaya uygun ya da tutarlı davranmalarına yönelik beklentileri nasıl değerlendiriyorsunuz? Bu bir anlamda yazarın özgürlüğünü kısıtlayan bir bakış açısı olabilir mi?

Okan Cem ÇIRAKOĞLU: Bu benim de zihnimi kurcalayan ve karıştıran bir konu diyebilirim. Hatta edebiyat alanındaki arkadaşarımla bu konuda çokça tartışıyoruz. Onların kullandığı kuramsal alt yapı genelde psiko-dinamik yaklaşım ya da psiko-analiz oluyor. Edebiyatçılarla psiko-analizle ilgili konuşurken çok net bir şekilde fark ettiğimiz durum, bizim tanıdığımız Freud ile onların tanıdığı Freud'un aynı kişi olmadığı gerçeğidir. Çünkü bizler bu kuramsal yaklaşıma göre, bir insanın davranışının- bu öykü yazmaksa- öykü yazma davranışının, o insanın bilinçaltının bir ürünü olduğunu düşünüyoruz. Her davranış Freud'un dediği gibiyse bunun bir espriden ya da bir dil sürçmesinden ne farkı olabilir ki? Fakat edebiyatçılar bu konuda biraz nezaket gösterip, bizim tanımadığımız bir insanın bilinçaltını yorumlayamayacağımızı; bu nedenle de onun yarattığı bir karakterin bilinçaltını yorumluyor olduğumuzu ifade etmektedirler. Bu düşünce yazarı ne kadar etkiler

diye sorarsanız, ben kendi adıma bu görüşten etkilendiğimi söyleyemem. Eğer bu yaklaşıma inanıyorsanız, yazdıkları okunan ve üzerine bu tür yorumlar yapılan bir yazar, -zihnimiz belleğimiz bildiğimiz şekilde çalışıyorsa- elbette ki bazı şeyleri koruma, açma, gizleme, ifşa etme gibi ihtiyaçları bilinçdışı bir şekilde kuruyor olabilir. Ama bir insanın nasıl yorumlanacağı fikri eğer onun zihninde çok yer tutuyorsa, zaten yazma işi de zorlaşır. Örneğin, yaşantımda bu oldukça zorlayıcı oluyor benim için. Bazı tabu sayılabilecek şeylerle ilgili toplumsal endişeler hissettiğim zaman onları yazamıyorum. Din, politika, cinsellik vb. Hâlbuki bunlar benim zihnimde duruyor. Biliyorum ki orada olabilirler, zaten olmuyorlarsa benim başka sıkıntılarımdan ya da özelliklerimin ürünü de olabilirler. Bunlar daha açık seçik yorumlansaydı ve ben bu yorumları okusaydım daha çok etkilenir miydim? Bilmiyorum etkilenmezdim diyemem ama yazarın özgürlüğüne karışıyor mu dersin o konuda da şunu söyleyebilirim: Karışıyor bu bizim nedensellik ilişkisi kurmamızdan bir farkı yok demektir. Neden-sonuç ilişkisi kuruyorken, çok zorlanıyoruz ya acaba zaten bunun yorumlanıyor oluşu mu ya da orada var olan bir başka özellik mi yazarı ketliyor? Eğer var olan bir özellik ketliyorsaydı, dışarıdaki yorumdan ziyade, en büyük tetikleyicisi aslında onun oradaki zemini oluyor diyebilirim.

NESNE: Katkılarınız ve değerli görüşlerinizi Nesne Psikoloji Dergisi ile paylaştığınız için çok teşekkür ederiz.

